

Strípky Čriepky

Časopis Čechů, Moravanů, Slezanů a Slováků na Novém Zélandě

Číslo 7 (No.7)

Červenec 2012 (July 2012)

Ročník 24 (Vol. 24)

Čeští a slovenští spisovatelé

Jan Alois Zahradníček

Jan Alois Zahradníček (17. ledna 1905, Mastník - 7. října 1960, Vlčatín) byl český básník, novinář, překladatel a spisovatel, jeden z nejvýznamnějších českých básníků 20. století a vrcholný představitel české katolické poezie. Ve čtyřicátých letech redigoval katolickou revue Akord.

Jeho otevřeně katolická a ostře protikomunistická tvorba jej přiváděla do ostrého konfliktu s levicovými autory, již před druhou světovou válkou se někteří z nich, jako například Jan Drda, vyjádřili, že Zahradníček musí po jejich vítězství za míže. Po únorovém převratu byl nejprve vyloučen z Československého svazu spisovatelů a posléze odsouzen ve vykonstruovaném procesu k 13 letům vězení. Dlouhodobé a kruté věznění vedlo ke zhoršení jeho už tak trvale špatného zdraví, krátce po propuštění zemřel.

Monumentální básnická skladba Znamení moci, kterou dokončil těsně před svým uvězněním, je považována za nejostřejší a nejlepší české básnické protikomunistické a protitotalitní dílo.

Komunistický režim jej vyškrtl z učebnic a oficiální historie české literatury, po jeho trvání se Zahradníčkova díla (s výjimkou několika málo vydavatelských počinů

v čase uvolnění okolo roku 1968) šířila pouze samizdatem a v zahraničí.

F. X. Šalda jej nazval knížetem české poezie.

Životopis

Jan Zahradníček se narodil v obci Mastník na Třebíčsku v rodině rolníka Tomáše Zahradníčka (*1847) a jeho ženy Antonie, rozené Lorencové (*1869). Byl dvanáctý z 19 dětí, z nichž ovšem bylo pět mrtvorozených. Dospělosti se dožilo sedm z nich, včetně Jana. Rodina byla poměrně chudá – asi 15,2 ha polí ji jen stěží uživilo. Jan měl navíc velkou smůlu, v druhém roce svého života spadl z pudy a pohmoždil si páteř a hrudník. Toto zranění ve spojitosti s nedostatečnou lékařskou péčí a podvýživou vyústilo v těžkou kyfoslózu páteře a tzv. plicní srdce.

Malý Zahradníček se tak stal již ve dvou letech invalidou s vyhlídkou na budoucí progresi zdravotních problémů. V domácnosti a hospodářství mu byly vyhrazeny lehčí práce a neschopnost a nedostatek ohledně větších fyzických aktivit si vynahrazoval ve sféře intelektuální.

Po vchození obecné školy ve Starči se rodina rozhodla, že na místo původně plánovaného vyučení na krejčího bude Jan dán na studia. 16. září 1919 nastoupil

do sekundy A na třebíčském gymnáziu. Zde se zajímal jednak o literaturu, jednak o biologii. Vytvářel vědecký herbář a navštěvoval literární kroužek a posléze i pomáhal přípravou jeho Zpravodaje, v němž ve kvartě publikoval svoji první „báseň“ – pamflet na spolužáka svého bratra pojmenovaný Sulla, Čihováků pán.

Jeho první vážně míněné básně vyšly v roce 1923 ve Studentském časopise pod jmény Slabému srdci a Píseň mladého žebráka a hodně se do nich promítá Zahradníčkův životní osud a tělesné postižení. Publikoval je pod pseudonymem Chrysostom, VII. G Třebíč (Janovým křestním patronem byl Jan Zlatoústý – Chrysostom(os)).

Po maturitě se Jan Zahradníček rozhodl pokračovat ve studiu na Filosofické fakultě UK. Prostředky pro začátek studií si obstaral prodejem svého herbáře mladšímu spolužákovi (získal za něj 2500 korun). Přejít z Třebíče do Prahy byl pro něj velmi frustrující: zatímco v Třebíči byl uznáván jak profesory (jako primus třídy dalece převyšující nároky kladené na gymnaziální studenty), tak mezi žáky (mimo jiné pro ochotu doučovat a napovídat), v Praze se poprvé setkal s útoky a posměšky, které měly základ v jeho tělesném postižení. Reagoval na to zpočátku jednak agresivní rétorikou vyznačující se k naprosté dokonalosti vypilovanými protivýpady a jedovatostmi, jednak příklonem k alkoholu, což bylo v jeho případě obzvláště nešťastné (nadměrné pití alkoholu u něj vyvolávalo srdeční arytmií a přímo tak ohrožovalo jeho život).

Toto pokleslé období svého života však poměrně brzy překonal poté, co se seznámil se svými budoucími životními přáteli, kolegy a souputníky. Jednalo se zejména o skupinu katolíků okolo revue Tvar, do níž patřili Josef Knap, Jan Čep, Rudolf Černý, Jan Dokulil, Bedřich Fučík a Fučíkova snoubenka Jitka Skaláková. Do té se Zahradníček zamiloval rytířskou láskou a dedikoval jí řadu svých básní a sbírek. Podle Zejdy to byla první ze dvou velkých žen v jeho životě, které vnímaly pouze Zahradníčkova ducha a nikoliv jeho tělo. Její neocenitelné přátelství ho uchránilo před plýtváním životem i talentem. Dalšími jeho významnými přáteli byli František Halas a Vladimír Průša († 1930).

Zahradníček již v roce 1929 uvažoval o tom, že by zanechal studií a věnoval se dráze knihovníka, a proto složil nižší knihovnické zkoušky. Často cestoval mezi Mastníkem a Prahou.

V roce 1930 mu vyšla první básnická sbírka Pokušení smrti, jejíž básně vznikaly v letech 1928–1930. Její melancholičnost a trudomyšlnost spolu s fascinací smrtí a očekáváním jejího příchodu byly do značné míry odrazem neutěšeného Zahradníčkova života po příchodu do Prahy. Snad i proto k ní později cítil odpor a nikdy nedovolil její opětovné vydání – navzdory oceněním a kladným kritikám, kterých se sbírce dostalo. F. X. Šalda po přečtení sbírky napsal, že

Zahradníčkem vstoupil do české poesie Někdo, a Josef Florian Zahradníčkovi napsal v dopise, že co do hodnoty celku a jednotlivostí patří to mezi nejlepší věci, jaké u nás kdy vyšly. V této době se zároveň začal zabývat překladem. Soustředil se přitom na autory, jako byli Thomas Mann či prokletí básníci.

V roce 1951 byl zatčen (spolu se skupinou katolických intelektuálů) a odsouzen ve vykonstruovaném procesu, bez jakýchkoli důkazů na 13 let vězení za „protistátní“ činnost (špionáž a rozvracení socialismu a komunismu). V roce 1956 mu na následky otravy muchomůrkou zelenou zemřely dvě dcery, syn a žena byli zachráněni. V roce 1960 byl na základě všeobecné amnestie propuštěn, krátce po propuštění zemřel na následky věznění, pohřben byl v Uhřetínově. Příčinou smrti byla srdeční choroba, která se během pobytu ve vězení silně zhoršila – jednak kvůli krutému zacházení, jednak proto, že mu byly odepřeny nutné léky. Rehabilitován byl v roce 1968. V témže roce spáchal soudce Podčepický, který podepsal mnoho podobných rozsudků nevinných lidí, sebevraždu.

Dílo

Jeho poesie vychází z tragického životního pocitu, pořád se u něj objevuje motiv noci a temnoty jako symbol smutku a smrti.

Některými rysy se Zahradníčkova poesie blíží Halasovi a Závadovi. Zahradníček ovšem neprošel poetismem. Patřil ke skupině mladých katolicky orientovaných literátů, kteří se koncem 20. let sdružili kolem časopisu Tvar.

Na Zahradníčka působili Rainer Maria Rilke a Otokar Březina, i když ve srovnání se složitou březinovou poezií je Zahradníčkův svět konkrétnější. František Xaver Šalda napsal, že Zahradníček je „veliký kouzelník verše, harmonizátor a modulátor po Březinovi největší“, dokáže proměnit „osobní hoře v tragicky radostnou extázi, spřízňující se se vším bolestně vášnivým děním vesmírným.“

Zahradníčkova poesie, podobně jako Halasova a Závadova, směřovala od poloviny 30. let k širším obzorům, k objektivizaci.

Jan Zahradníček byl čelným představitelem spirituální poesie 30. let. Mladí katoličtí autoři se soustřeďovali kolem Kuncířova nakladatelství a časopisů Akord (1928–1948, obnoven 1989) a Řád (1933–1944).

Spirituální lyrika, založená na symbolické obraznosti a směřující k transcendentním, věčným hodnotám, se aktualizovala v době okupace a války. K tomuto směru náležel po určitou dobu František Hrubín, zejména ve sbírce Včelí plást (1940), sblížili se s ním další básníci, například Vilém Závada v jedné ze svých vrcholných knih Hradní věž (1940).

Převzato z Internetu